

Els Balcans i el pes de la Història

148 a.C.

L'Imperi Romà controla la península balcànica. El domini romà durarà 500 anys.

500

Els eslaus arriben als Balcans.

28 de juny de 1389

La derrota de la coalició cristiano-balcànica –integrada per serbis, bosnians, albanesos, valacs (romanesos) i altres pobles balcànics– davant dels turcs a la batalla de Kosovo Polje marca l'inici del domini de l'Imperi Otomà als Balcans. La mitologia nacionalista sèrbia ha convertit la batalla de Kosovo en una data simbòlica i l'ha idealitzada com si es tractés d'una victòria. La victòria en aquesta batalla impulsa la invasió otomana dels Balcans, que culminarà l'any 1499, quan cau l'última fortalesa albanoveneciana, a Durres.

Segles XVII-XVIII

Grups d'albanesos s'instal·len al territori més fèrtil de Kosovo. A causa de la pressió turca, una gran majoria d'albanesos, tradicionalment cristians, es converteixen a l'islam, en un procés que afecta a part de la població arreu dels Balcans: grecs, búlgars, bosnians i altres eslaus del sud.

La disgregació dels imperis (1815-1912)

Durant el segle XIX la península balcànica passa d'estar dominada per dos grans imperis multiètnics –Àustria-Hongria i l'Imperi Otomà– a ser un mosaic de petits estats nacionals que tendeixen cap a l'homogeneïtat ètnica. El 1815, quan el Congrés de Viena, derrotat

El desmembrament de l'Imperi Otomà

	Límits de l'Imperi Otomà fins el març de 1878. Tractat de San Stefano
	Estats tributaris de l'Imperi Otomà reconeguts independents
	Nou Estat búlgar
	Ocupació militar àustrohongaresa
	Territori cedit per Romania a Rússia

Napoleó, estableix un nou ordre europeu en què l'equilibri de poder entre les grans monarquies ha de garantir la pau, els otomans posseeixen gran part dels

Balcans, mentre que els Habsburg governen l'oest i el nord de la regió. La frontera entre els dos imperis no té en compte criteris ètnics: tot i que molts

Sèrbia i Montenegro: 1830-1990

Sèrbia actual
 Fronteres anteriors
 Montenegro actual

Font: Sellier, A.; Sellier, J. (1991) *Atlas des peuples d'Europe Centrale*. Paris: La Découverte.

dels anomenats “pobles balcànics” es troben sota el domini d'Istanbul, romanesos, serbis i croats estan dividits entre les dues potències.

Però, entre 1815 i 1818, l'ordre imperial comença a esquarterar-se. A banda de Montenegro, que ja és independent de fet, el moviment nacionalista arriba als Balcans per Sèrbia i Grècia, incentivat per les grans potències europees que volen debilitar Istanbul. Després d'una primera insurrecció contra l'Imperi Otomà l'any 1805, el 1817 Sèrbia obté l'autonomia i, més tard, la independència. Al seu torn, Grècia proclama la independència el 1830. Els dos nous estats amplien successivament el seu domini territorial mitjançant l'expulsió de població musulmana. Més endavant, Romania aconsegueix la independència (1860) i Bulgària, que s'insurgeix el 1875, s'independitza després d'obtenir l'autonomia el 1878.

Tot i així, l'alliberament de Bulgària està molt relacionat amb la primera crisi balcànica internacional, en la qual Rússia hi intervé directament. Després de les insurreccions a Bulgària i a Bòsnia (1875) i de la guerra russo-turca (1877-1878), Rússia obté, a través del Tractat de San Stefano, la creació d'una “gran Bulgària” que inclou Macedònia, i Sèrbia pretén crear una “gran Sèrbia” mitjançant l'annexió de Bòsnia, però la resta de potències s'hi oposen. En el Congrés de Berlín (1878) es reconeix la independència de Sèrbia, Montenegro, Romania i Bulgària, país al qual es concedeix un territori restringit. Per la seva banda, Sèrbia i Montenegro obtenen les àrees més al nord de població albanesa, tot i que Kosovo encara pertany a l'Imperi Otomà, i Bòsnia esdevé un protectorat de l'Imperi Austrohongarès.

El juny de 1878, una trobada de pobles albanesos a la ciutat kosovar de Prizren donarà lloc a la Lliga de Prizren, fet que marcarà el naixement del nacionalisme albanès. Aquest moviment pretén mantenir la integritat territorial albanesa durant les dècades següents i és especialment actiu fins a la seva prohibició, el 1881.

Al finals del segle XIX, l'Imperi Otomà, que vuitanta anys abans dominava gran part dels Balcans, només ocupa un espai reduït a Europa: Macedònia i Albània. Els estats balcànics rivalitzen per obtenir els últims esquinçalls otomans, i les grans potències europees fomenten i utilitzen aquestes disputes. Quan comença el segle XX, ja s'ha configurat l'anomenat “polvorí dels Balcans”, on s'encendrà la metxa de la Primera Guerra Mundial.

Les guerres balcàniques (1912-1913)

El 1912 esclata la Primera Guerra Balcànica. Els quatre països de la zona (Sèrbia, Bulgària, Grècia i Montenegro) s'alien contra els turcs i els fan retroce-

dir fins a les portes d'Istambul. Kosovo passa a mans de Sèrbia.

Les bases d'aquest primer conflicte comencen a establir-se el març de 1912, quan Bulgària i Sèrbia firmen un tractat secret que divideix el territori que tenen previst guanyar en una hipotètica guerra contra Turquia. Segons l'acord, Sèrbia rebria la majoria del territori albanès. El mes d'octubre, Montenegro comença la guerra contra Turquia. Immediatament després, els altres estats balcànics exigeixen reformes a la part europea de Turquia i mobilitzen els seus exèrcits, la qual cosa desencadena una escalada bèl·lica: Turquia declara la guerra a Bulgària i a Sèrbia, i Grècia declara la guerra a Turquia. El 26 d'octubre Sèrbia guanya Skopje (Macedònia) i el 8 de novembre Grècia pren Salònica. El 28 del mateix mes, Albània declara la independència.

Turquia, pràcticament desposseïda de Macedònia i d'Albània, demana una treva, després de la qual es firma un armistici, el 3 de desembre.

A les converses de pau que s'organitzen a Londres, els estats balcànics demanen que Turquia abandoni la majoria dels seus territoris europeus i que pagui les indemnitzacions de guerra. Turquia s'hi nega i la guerra es prolonga entre el 3 de febrer i el 3 de maig de 1913. Durant aquest període, Grècia conquereix Joanina; Bulgària, Adrianòpolis (actualment Edirna, a Turquia); i Montenegro, Scutari (ara, Skoder, a Albània).

En unes noves converses a Londres, supervisades per les grans potències, es signa el tractat de pau. Turquia perd gairebé tots els seus territoris a Europa; Sèrbia guanya gran part de Macedònia; Bulgària obté Adrianòpolis i territoris que s'estenen fins al mar Egeu; i Grècia es queda amb Creta, entre altres illes, i part de Macedònia.

La resolució d'aquesta guerra, però, conté la llavor del nou conflicte. El desacord entre els estats balcànics –Sèrbia, Bulgària, Montenegro i Grècia– és evident. La qüestió d'Albània planteja un problema greu: segons el pacte secret signat entre Bulgària i Sèrbia abans del principi de la guerra, Sèrbia havia de rebre Albània. Però, un cop acabada la guerra, la independència d'Albània deixa Sèrbia sense sortida a l'Adriàtic, mentre que Bulgària rep més territoris dels que estipulava el pacte secret.

Al cap d'un mes, el juny de 1913, s'inicia un nou conflicte. És la Segona Guerra Balcànica, que comença quan Bulgària ataca Grècia i Sèrbia en resposta a un tractat d'aliança entre aquests dos països. Resultat: Turquia només conserva a Europa la Tràcia oriental, i els vencedors, Sèrbia i Grècia, amplien considerablement el seu territori. Bulgària perd la guerra i el seu territori es redueix, com el d'Albània, un Estat recentment creat que només engloba la meitat dels

Final de la Primera Guerra Balcànica (1913)

- Estats aliats contra l'Imperi Otomà
- Territoris perduts per l'Imperi Otomà
- Albània en formació

albanesos, ja que la resta queden sota el domini de Sèrbia –els de Kosovo i Macedònia occidental– i Montenegro –els del nord-oest de Kosovo–.

L'acord de pau, però, planteja nous problemes a Europa i una situació inestable als Balcans. Per la seva banda, el prestigi de Sèrbia incita els eslaus d'Àustria-Hongria a lluitar per a la seva independència.

La Primera Guerra Mundial i el període d'entreguerres

La Primera Guerra Mundial (1914-1918) s'origina per la rivalitat entre Sèrbia i Àustria-Hongria respecte a Bòsnia, que pertany als Habsburg. L'espurna que fa esclatar el conflicte s'encén a Sarajevo el 28 de juny de 1914, quan un nacionalista serbi assassina l'hereu de la corona austrohongaresa. Els vençuts de les guerres balcàniques, Turquia i Bulgària, s'adhereixen al bàndol austro-alemany, mentre que els vencedors lluiten al bàndol dels aliats, especialment amb França. Sèrbia i Romania són ocupades i devastades pels austríacs i els alemanys, i alliberades l'any 1918 des del front de Salònica.

Al final de la guerra, el Tractat de Versalles confirma les delimitacions de 1913 al sud dels Balcans. Al nord, en canvi, la derrota de l'Imperi austrohongarès comporta un canvi de fronteres a favor de Romania i Sèrbia. Romania s'annexiona les províncies de Banat, Transilvània i Bucovina. Sèrbia, convertida en el Regne dels Serbis, Croates i Eslovens (a partir de 1929 serà Iugoslàvia), engloba la Voivodina, Montenegro, Bòsnia, Croàcia i Eslovènia, és a dir, totes les regions habitades pels eslaus del sud: serbis, eslovens i croates, però també musulmans i montenegrins, a més de les minories alemanyes, hongareses, albaneses, etc. Amb aquest Tractat, Sèrbia porta a la pràctica el projecte de la Gran Sèrbia (tots els serbis en un sol Estat) que, més tard, entrarà en contradicció amb "la idea iugoslava", consistent a unir tots els pobles eslaus del sud. Però en aquest Estat mutinacional, centralitzat i dictatorial, els altres pobles accepten amb dificultats el domini serbi i les tensions són constants, com ho mostren els assassinats del líder croat Sjepan Radic, el 1928, i del rei serbi Alexandre, el 1934.

A Kosovo, el període d'entreguerres està marcat per una política de colonització sèrbia i montenegrina i per l'emigració d'albanokosovars a Albània i Tur-

Kosovo 1913-1944

Els nous estats: 1923

quia. Els aproximadament 40.000 pagesos ortodoxos que van arribar a Kosovo van rebre les millors terres i, així, la regió va quedar dividida en dues comunitats: l'eslava ortodoxa, pròspera i minoritària, i l'albanesa. Un informe de l'Alt Comissionat de Nacions Unides per al Refugiats (ACNUR) assenyala que, durant aquest període, es va produir un autèntic procés de colonització de Kosovo, i cita un testimoni segons el qual "el període entre 1913 i 1941 va estar marcat per una política de repressió massiva dirigida contra els albanokosovars, amb l'objectiu d'assimilar-los o expulsar-los. Es va prohibir l'ús de la llengua albanesa a escoles i institucions culturals, els albanesos van ser perseguits i es van destruir pobles sencers" (ACNUR, *Background paper on refugees and asylum seekers from Kosovo*, Center for Documentation and Research Geneva, 1996).

La Segona Guerra Mundial

Durant la Segona Guerra Mundial (1939-1945), els nazis ocupen gran part de la península balcànica i remodelen completament les fronteres en benefici de l'ocupant i dels seus aliats a la regió (Hongria, Bulgària i Itàlia), en detriment dels vencedors de 1918. Bulgària ocupa Iugoslàvia (Sèrbia) i la part grega de Macedònia i Alemanya i Itàlia ocupen la resta de la península. Després d'envair Albània l'abril del 1939, l'Itàlia de Benito Mussolini estableix una Gran Albània –que inclou Kosovo, Macedònia i part de Sèrbia i Montenegro– que és administrada per dirigents albanesos. Milers de serbis en són expulsats. Tot i així, l'Exèrcit partisà de Tito, que emprèn la reconquesta, rep el suport d'alguns albanesos de Kosovo, que probablement confien que l'alliberament permetrà la unificació de Kosovo i Albània. Alemanya i Itàlia controlen la península balcànica fins a l'octubre de 1944.

La Iugoslàvia de Tito (1946-1980)

Després de l'alliberament dels Balcans per part de les forces aliades, es conserven, en general, les fronteres establertes pel Tractat de Versalles, excepte Moldàvia i Bucovina, al nord-est, que passen a pertànyer a l'òrbita de la Unió Soviètica, i Ístria, al nord-oest, que passa a mans iugoslaves. El 1946 es constitueix la nova Federació Iugoslava, encapçalada pel líder partisà comunista Josip Broz, Tito. Els acords de la Itàlia havien organitzat el repartiment dels països balcànics entre els dos blocs (Occident-URSS), però la resistència de la Iugoslàvia de Tito, des del 1948, impedeix aquest alineament. La resta d'estats balcànics, excepte Turquia i Grècia, queden sota domini soviètic.

Etapas de la formació de Iugoslàvia 1830-1948

TERRITORIS ALLIBERATS DE L'Ocupació TURCA

- Del 1830 al 1876
- El 1878
- El 1913

Frontera del Regne dels Serbis, els croates i els eslovens el 1920
Regne de Iugoslàvia el 6 de gener de 1929

TERRITORIS ALLIBERATS EL 1919 DE L'Ocupació:

- Austríaca
- Hongaresa
- Austrohongaresa

Desmembrada per l'Alemanya nazi el 1941 i alliberada per la resistència interior dels partisans de Tito (1944-1945), Iugoslàvia esdevé una república federal independent políticament el 1948 i econòmicament el 1950.

La Constitució de la Federació Iugoslava (1946) aconsegueix harmonitzar les diferents nacionalitats que conviuen al país. A diferència de la Iugoslàvia d'entreguerres, el nou Estat ja no està dominat pels serbis i s'ha convertit en una federació de sis membres on la personalitat dels sis "pobles" eslaus del sud (serbis, croates, eslovens, bosnians, macedonis i montenegrins) i de les nombroses "nacionalitats" està reconeguda.

Sota la dictadura de Tito, per primera vegada els albanokosovars són considerats com un grup nacional, i es considera la seva llengua com a una de les llengües oficials de Iugoslàvia. A partir dels anys seixanta, tenen més presència a les institucions i, un cop destituït el ministre Rankovic (qui personificava la duresa contra els albanokosovars fins a la seva defenestració l'any 1966), els albanesos "albanitzen" la regió d'acord amb la nova línia política de Tito, que desembocarà en la Constitució del 1974. Però abans, concretament l'any 1968, tenen lloc les primeres manifestacions pro independentistes a Kosovo.

La Constitució del 1974 redefeix l'organització de l'Estat iugoslau. En primer lloc, estableix dues províncies autònomes (Kosovo i Voivodina) que, juntament amb les sis repúbliques, són parts constituents de la Federació Iugoslava, tot i que només les repúbliques tenen dret a la secessió. Kosovo obté un lloc a la Presidència Federal col·legiada i al Tribunal Constitucional Federal, així com el dret de ser representat a l'Assemblea Nacional. Tot i que no s'especifica el poder i les competències de les províncies autònomes en el seu propi territori, Kosovo gaudeix de gairebé els mateixos drets que les repúbliques federals i pot prendre força decisions sobre els afers locals. A més, el nou text autoritza l'ensenyament de l'albanès a Kosovo i l'observança dels dies sagrats musulmans. Ara bé, el poder i les competències de Kosovo i Voivodina estan definits per la Constitució de Sèrbia, fet que, els anys 1989-1990, legitimarà les reformes introduïdes per Belgrad, que modifica la Constitució i canvia l'estatut de les províncies.

Preludi del desmembrament (1980-1989)

Amb la mort de Tito, l'any 1980, Iugoslàvia es queda sense el líder que havia mantingut unides durant 46 anys sis repúbliques i dues províncies. El mariscal no deixa cap successor i, a partir d'aleshores, la presidència es repartirà, de forma rotatòria, entre les repúbliques. L'any 1981, enmig del descontentament popular i de la crisi econòmica, els albanokosovars surten al carrer per demanar l'estatut de república dins de la Federació Iugoslava. El 3 d'abril, Belgrad decreta l'estat d'emergència, per primer cop des de la Segona Guerra Mundial. Les autoritats atribueixen la inestabilitat a l'independentisme albanès, ajudat per Tirana. El balanç final de la crisi és de nou morts. A més, 14 dels 19 membres del Presidium comunista de Kosovo dimiteixen o són cessats en els mesos següents, acusats de permissivitat amb les activitats nacionalistes.

A conseqüència de les manifestacions del 1981, molts serbis marxen de Kosovo. Aquest èxode, afegit al resultat del cens de 1981, segons el qual els albanesos representen el 90% de la població a Kosovo, causa preocupació a Sèrbia, on costa d'acceptar que s'ha perdut la "terra sagrada" dels serbis segons la retòrica nacionalista, que comença a fer fortuna—la qual ja no és culturalment sèrbia. Per frenar la pèrdua de pes serbi a Kosovo, les autoritats de Pristina i Belgrad decreten l'educació bilingüe obligatòria, la imposició de multes als serbis o montenegrins que venguin propietats immobiliàries a albanesos kosovars i incentius laborals per tal d'aconseguir el retorn dels emigrants. Inevitablement, durant aquest període, es produeixen alguns incidents violents entre serbis i albanesos—origenats per un o altre costat—que són utilitzats per Belgrad per a denunciar una amenaça albanesa contra els grups minoritaris a Kosovo.

L'element nacionalista es consolida com a denominador comú de tots els partits, però la divisió de l'oposició permet al dirigent comunista Slobodan Milosevic passar a ser la figura dominant de la vida política i a aparèixer com a l'únic defensor dels interessos serbis a Kosovo. Inicialment partidari de conservar l'estructura federal existent a l'antiga Iugoslàvia, Milosevic utilitza les tendències separatistes de les altres repúbliques (Croàcia, Eslovènia) per defensar la idea de la Gran Sèrbia, és a dir, un Estat unitari que englobaria tots els serbis de l'antiga Iugoslàvia i els territoris on viuen. Milosevic encén el nacionalisme serbi en un discurs a la població de Kosovo Polje, en resposta a un manifest firmat per més de 60.000 serbis de Kosovo. El manifest adverteix que els serbis no suportaran

més el "genocidi" que els infligeixen els irrendentistes albanesos i demana que s'expulsi els dirigents albanesos.

Davant l'augment dels enfrontaments entre la comunitat sèrbia i albanesa, el 25 d'octubre de 1987 la presidència federal iugoslava decideix enviar unitats especials de la policia a Kosovo. A principis de novembre, la presidenta del Presidium de la Lliga dels Comunistes a Kosovo, Kacusa Jasari, el seu predecessor, Azem Vlasi, i cinc altres membres d'aquest òrgan presenten la dimissió. Arran d'aquest fet, gairebé 100.000 albanokosovars es manifesten a la capital de la província, Pristina, per demanar la recuperació dels càrrecs dimitits i el manteniment de la Constitució. El dia següent, un milió de persones protesten a Belgrad contra la discriminació dels serbis a Kosovo i, el 14 de desembre, el president de Sèrbia, Ivan Stambolic, és apartat del càrrec, acusat d'oposar-se a les decisions de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia: és la culminació de la campanya portada a terme per Slobodan Milosevic, que, aquell mateix any, es converteix en cap del Par-

tit Socialista Serbi. El desembre de 1990 serà elegit (amb el 65% dels vots) president de Sèrbia.

L'any 1989, la consolidació del nacionalisme serbi desemboca en una sèrie de reformes de la Constitució de 1974, que limiten l'autonomia de les dues províncies autònomes, Kosovo i Voivodina. En concret, les reformes constitucionals cedeixen a Belgrad el control sobre la policia i el sistema judicial i asseguren la fidelitat dels representants de Kosovo i Voivodina a la Presidència Col·legiada de la Federació Iugoslava. Els canvis provoquen, a partir del març, una onada de vagues, protestes i manifestacions amb nombroses víctimes mortals, a conseqüència de les quals Sèrbia imposa l'estat d'emergència. Amb la reforma constitucional, els albanokosovars passen de ser la població majoritària que controla l'administració i l'economia d'una província autònoma a ser un grup minoritari dintre de Sèrbia.

El juny de 1989, en la commemoració de la batalla de Kosovo Polje, que reuneix a un milió de serbis, un Milo-

sevic exaltat predica que aviat tots els serbis tornaran a viure junts, i que Sèrbia es troba a la vigília de noves batalles. Paral·lelament, uns 400 dirigents i intel·lectuals albanesos de Kosovo són expulsats de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia, acusats d'haver participat en els aixecaments populars; d'altres l'abandonen. Les reformes de la Constitució i l'exacerbació del nacionalisme serbi a Kosovo, atentament observat per Croàcia i Eslovènia, marquen l'inici del desmembrament de la Federació Iugoslava. ■

Fonts: *Keesing's record of world affairs*, 1998; *RFE/RL research report*, 1998; *Transitions*, 1998; *ICG report on Kosovo*, International Crisis Group, 1998; Garde, P. (1999) "Le Kosovo dans les Balkans", *Le Monde*, 31 mars; ACNUR (1996) *Background paper on refugees and asylum seekers from Kosovo*, Center for Documentation and Research, Geneva; Kadaré, I. (1999) "El Infierno lleva por nombre Kosovo", *El País*, 30 d'abril.

A Internet: news.bbc.co.uk; www.un.org; www.osce.org; www.intl-crisis-group.org; www.republic-kosova.org; www.kosovo.com; www.stratfor.com; suc.suc.org.

República Federal Socialista de Iugoslàvia, 1948-1991

